Supliment Tribuna

Claviaturi

CENACLUL LITERAR DIN HUEDIN

NR. 6 2006

Horea şi Iancu în satele dintre Vlădeasa şi munţii Gilăului

Nicolae Şteiu

Motto:
"La Beliş, în Poiana, la Smida înnoptând
Auzi vuirea apei şi brazii fremătând
Şi simţi duhul lui Iancu în suflet şi în gând."

Despre istoria locuitorilor satelor din partea de nord-est a Munţilor Apuseni (dintre Vlădeasa şi Munţii Gilăului) s-a scris mai puţin deşi intră şi ei între românii numiţi moţi. Dacă cu două secole în urmă munteniii dintre Cămpeni şi muntele Găina erau denumiţi *"ţopi"*, cei din jurul Zlatnei *"mocani"*, iar cei din zona Abrud-Vidra-Albac şi de pe Arieş erau denumiţi *"moţi"* (cei cu părul purtat mai lung şi legat la spate, ca să nu-i deranjeze în timpul cioplitului lemnului), acest termen s-a generalizat pentru toţi locuitorii zonei montane dintre Mureş şi Crişul Repede.

Am făcut această precizare pentru a se înţelege de ce trănişenii, rogojenii, belişenii,ori mărişenii îşi spun moţi. Ţara Moţilor şi oamenii săi au fost descrise frumos şi convingător, cu trei sferturi de veac în urmă, de către învăţatul francez Robert Ficheaux: "Aici s-a păstrat mai curată poate decât aceea din alte provincii ale României o populaţie de români cărora mediul muntenesc i-a insuflat acel duh de mândră neatârnare care te uimeşte totdeauna când îl simţi până la cel mai umil ţăran".

Poetul pătimirii noastre, Octavian Goga, îi caracteriza astfel: "Neamul lor vânjos adăposteşte singura tradiţie de eroism pe care vremea vitregă nu ni l-a putut înfrânge... Ei ne-au învăţat mai întâi să plătim cu sânge, nu cu lacrimi, ei reprezintă acţiunea... Moţii sunt Tirolul nostru, pumnul Ardealului".

În satele de sub Vlădeasa, mai mult decât în altele, atributul de erou ori martir este simţit de duhul lui Horea sau duhul lui Iancu, ceea ce acoperă şi mai bine sufletul românesc ca matrice spirituală. Istoria şi legendele giurcuţanilor, bălceştienilor, belişenilor, mărişenilor ori mărgărenilor ne trimit mereu la evenimentele petrecute în anii 1784-1785 ori 1848-1849, iar eroii acestora sunt vii în amintirile lor. În urmă cu peste 200 de ani, când Horea cu ortacii săi a pornit tumultul, trimişi de-ai lor au venit dincoace de cumpăna muntoasă de la Ursoaia, pe *"domeniul Călata"*, la Mărişel, Huedin ori la Ciucea.

Încă în martie 1784 ţpanul domeniului Zlatna de Sus trimitea o informare prin care spunea cu îngrijorare că doi fraţi de-ai lui Horea, şi anume Petru şi Dumac, împreună cu Simion Trif şi Cărstea Nicula, "au fugit în munţii comitatului Cluj, la Mărişel". Şi Ladislau Csaki, comitele comitatului Cluj, scria puţin mai târziu că Horea însuşi se afla la Mărişel în casa lui Drăghici Hetea şi că acolo a jurat conducători locali pe Simion Paven, Onu Paven şi Petru Neag din munţii Giurcuţa, în numele său (*"ad nomen suum"*), având misiunea de a da de ştire românilor de pe Someş "să fie gata cu toţii să sară în ajutor când el va trimite carte căci va fi vai de sufletul aceluia care nu va face-o".

De altfel satele dintre apa Belişului şi Crişul Repede îi erau bine cunoscute lui Horea, soţia sa Ilina era "de pe domeniul Călata", iar el a lucrat o vreme ca jeler la Vânători-Ciucea. Horea, cu un grup de ţărani răsculaţi, intenţiona să coboare pe valea Călăţii şi să ridice la lupta pentru alungarea nobilimii şi pe robii pământului de pe văile Crişului Repede, Almaşului şi Agrijului. Prin oameni de încredere a trimis vorbă ca la târgul de la Huedin din 25 noiembrie să fie gata de luptă, când va sosi şi el aici. Dar judele nobiliar al cercului Huedin, Sigismund Gergely, speriat, a încercat pe toate căile să oprească ieşirea răsculaţilor din munţi. Mai întâi l-a trimis pe Macavei Bota în tabăra lui Horea, formal, cu o scrisoare în care îi cerea acestuia să păstreze raporturile de bună vecinătate, dar în realitate să vadă puterea răsculaţilor şi adevăratelor lor intenţii.

Horea, după ce a ascultat conţinutul scrisorii, a dictat următorul răspuns: "Luând această carte a solgăbirăului Sigismund Gergely, ca de la un vecin şi din toată dragostea pornită, cu înţelesul ca să fie bine unii cu alţii şi să trăim în dragoste şi noi închinându-ne domniei tale îţi dăm de ştire că oamenii care ţin de târgul acela nu vor avea nici o supărare şi nu vor suferi nici o neplăcere. Pentru care şi noi ne rugăm şi poftim ca la târgul viitor de la Huedin, oamenii noştri să poată umbla în pace pentru târguieli, vânzări sau orice alt drum vor avea, altfel s-a isprăvit cu prietenia de vecin...".

Faţă de o astfel de hotărâre, în 23 noiembrie nobilii întruniţi în tabăra de la Huedin au ţinut sfat şi au acţionat energic trimiţând călăreţi la Ciuleni, Văleni şi Mărgău ca să-i oprească pe răsculaţi. Horea fiind informat de puterea forţelor nobiliare s-a oprit la locul numit Sub Pietroasa. Dar în lupta inegală purtată între ţăranii înarmaţi cu furci, coase îndreptate şi îmblăcii şi noblii cu arme de foc pe de o parte, cu armatele imperiale pe de alta, dotate şi cu tunuri ce făceau o mare impresie, ţăranii au ieşit înfrânţi şi la jumătatea lunii decembrie Horea a hotărât întreruperea luptelor până în primăvară, când credea că vor putea determina nobilii să părăsească pământurile iar acestea să fie preluate de ţărani. El împreună cu căţiva ortaci a trecut peste munţii Afinet, Sârbi, Gura Muşchilor şi Fulgerata, a coborât pe apa Belişului, apoi a urcat pe Drăgoiasa şi sub Citera Negrului, la 1512 m altitudine, şi-a amenajat un mic adăpost sub un brad secular răsturnat de vânt. Aici, însă, prin trădare, în 27 decembrie a fost prins şi sub escorta a 70 de militari a fost purtat prin Albac, Zlatna şi dus la Alba Iulia, unde în 28 februarie 1785, din porunca "bunului împărat", a fost zdrobit cu roata.

Horea a fost dus de pe aceste meleaguri dar duhul lui a rămas. A continuat să se simtă umbra lui, ecoul vorbelor lui, fiorul horelor lui. Amintirea lui a rămas vie printre ţăranii din Bălceşti, Călata, Mărişel, Dealu Calului unde găsim "Fântâna Horii", "Părăul Horii", "Drumul Horii". Puţin mai jos de cuibul lui Horea, grupul de case de la Dealu Calului şi-a luat, în 1930, numele de Poiana Horii, nume unic în ţară, unic în lume, nume care ascunde istorie, durere şi taine.

Aici Horea este mereu prezent în cântece şi-n legende ("Horea nost", "Crăişorul Horea", "Cât a fost Horea-mpărat"etc.). Horea realul a fost dublat de Horea imaginarul, înălţat, glorificat pe aripile legendei. Cea mai frumoasă caracterizare a eroului o găsim în "Balada Horii" culeasă din Poiana Horii în urmă cu trei decenii. Iată câteva fragmente din aceasta: "Fost-o mulţi viteji pe lume/ Fost-o mulţi cu mândru nume/ Câţi or fi, câţi s-or afla,/ Dar ca Horea nostru ba./ Umbla mândru pe ulîţe/ La

(Continuare în pagina VIII)

Efulguraţii

Ioane Alexandre!

Ioane Alexandre, mai ţii minte?
Ne-am cunoscut în târg la Huedin,
Vînduseşi bivolul şi, mulţumită,
Am dat pe gît carafe, trei, de vin.

La Cluj ne-am revăzut în studenţie
(Jean Pop era la toate eminent)
Tu parcă rămăseseşi repetent –
La „Slava veche", nu la „Poezie"...

Din onorarii (de la „Steaua"-mi pare),
C-un vin dulceag ne-am îmbătat odată,
La cramă la „Hubertus"... Securistul
Veghea-ntr-un colţ, căci o făcusem lată...

Cu prietenu-ţi de-atunci Borcilă Mircea,
Admirator al tău cu frenezie,
Peripatetizai de Rilke, Blaga
(Scria-n secret şi dînsul poezie...).

La Bucureşti un nou făcuşi-ţi, rost
Vîrtos te-ai pus pe greco-latinie,
La neamţul Heidegger te-ai dus apoi
Şi-ai supt la ţîţa lui filosofie...

Şi pe Ulvine Domnul Dumnezeu
Ţi-o scosese-n faţă ca pe-o primăvară,
Cu prunci te dărui – toţi feţi-frumoşi –
Stîrpea să ţi-o continue în ţară...

Şi prin Pustie-apoi ai rătăcit
(Opinci, toiag, credinţă, pasul greu...)
Prin vămile-i trecînd, nenumărate,
L-ai căutat, febril, pe Dumnezeu.

Aflatu-l-ai, Ioane, pare-mi-se,
Căci, iată, azi la sînul Lui, blînd, stai
Mai fericit decît odinioară
La Cluj cu filologii tăi erai.

Să ştii, e mare vraişte în ţară –
Mineriade, mafii, ciocoi noi,
Guverne, parlamente de ocară,
Nu se mai vede omul de nevoi.

Nimica sfînt nu-i nici în Poesie.
Prea mulţi sunt cei ce scriu fără de har.
Puţini mai ştiu azi de Roman Melodul
Ori de prea mult iubitul tău Pindar.

Stai unde stai în linişte şi pace,
Nimic nu ai de-aici de regretat,
La modă e Politica – o baltă
În care bivolii din Topa s-au pişat...

Ci-aşteaptă-mă în linişte. Puţin e
Şi trec şi eu al vremilor hotar.
Pe-o laviţă în Topa ta cerească
Vom bea, de bivoli „lapte din şiştar"...

Teofil Răchiteanu